

думці; збирати матеріал для твору; систематизувати матеріал, групувати і визначати послідовність подачі матеріалу в творі; будувати твір у певній композиційній формі; правильно і гарно висловлювати свої думки; виправляти, змінювати, удосконалювати написане.

Отже, організовуючи роботу над творами, слід врахувати психологічний чинник, який впливає на діяльність учнів і активізує творчі здібності для успішного написання тексту. Позитивна мотивація забезпечує ефективність виконання комунікативного завдання, спонукає до усвідомленого навчання і самовдосконалення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Донченко Т. К. Текст як дидактичний матеріал. Урок української. 2001. № 7. С. 33–36.
2. Донченко Т. Учнівські твори як засіб мовленнєвого розвитку учнів. Українська мова і література в школі. 2009. № 1. С. 2–7.
3. Крок до інтегрованого навчання в педагогічних ВНЗ. Українська мова і література в школі. 2003. № 4. С. 28–30.
4. Мельничайко В. Я. Творчі роботи на уроках української мови: Конструювання. Редагування. Переклад : посіб. для вчит. Київ : Рад. школа, 1984. 223 с.
5. Методика викладання української мови в середніх освітніх закладах / за ред. М. Пентиліук. Київ : Ленвіт, 2009. 400 с.
6. Мовчан П. М. Ключ розуміння. Київ : Рад. письменник, 1990. 186 с. С. 148.
7. Синиця І. О. Особливості мовного оформлення учнями своїх думок. Українська мова і література в школі. 1976. № 3. С. 61–66.
8. Олійник І. С., Іваненко В. К., Рожило Л. П., Скорик О. С. Методика викладання української мови в середній школі. Київ : Видавниче об'єднання «Вища школа», 1979. 309 с.

*Ягнич Мар'яна
Науковий керівник – доц. Петришина Ольга*

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО НАПИСАННЯ ПІДРУЧНИКІВ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ 5-6 КЛАСІВ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Сучасний етап реформування середньої освіти спрямований на запровадження компетентнісного підходу, який передбачає формування в учнів ключових і предметних компетентностей. Цей курс задекларовано в Концепції Нової української школи, де констатується, що «знання та вміння, взаємопов'язані з ціннісними орієнтирами учня, формують його життєві компетентності, потрібні для успішної самореалізації у житті, навчанні та праці» [1, с. 10]. Досягнення поставленої мети вимагає не тільки оновлення змісту, модернізації методів, прийомів, організаційних форм навчання, а й створення інноваційного навчально-методичного забезпечення, зокрема, підручників нового покоління, які б відповідали вимогам часу і сприяли реалізації компетентнісно орієнтованого навчання.

Мета статті полягає у виявленні сучасних підходів до написання підручників з української мови для 5-6 класів Нової української школи.

Актуальності шкільного підручника, його ролі в навчальному процесі та дидактичним можливостям присвячені працях Н. Бібік, М. Бурди, Н. Буринської, Н. Величко, І. Гудзик, Н. Голуб, М. Головка, О. Горошкіної, Н. Матяш, В. Мелешко, О. Мельничайка, О. Савченко, О. Пометун, С. Трубачевої, О. Хорошківської, Г. Шелехової та інших.

У сучасній дидактиці підручник розглядається як «вид навчальної літератури, який презентує знання і види діяльності з конкретного навчального предмета відповідно до державних стандартів освіти та вимог навчальної програми з урахуванням особливостей цього предмета (його домінантної функції), типу школи, вікових особливостей учнів і будується на засадах домінуючої концепції навчання» [3, с. 14].

Компетентнісний підхід у навчанні учнів 5-6 класів української мови має бути реалізований в підручниках, дидактичний матеріал яких повинен підпорядковуватись основній меті мовного курсу – формуванню комунікативної компетентності учнів. З цього погляду актуальним є визначення дидактичних вимог до підручників, призначених для компетентнісно орієнтованого навчання української мови.

Створення підручників на засадах компетентнісного підходу вимагає переосмислення функцій і змістового наповнення навчальної книги, принципів відбору, структурування та способів презентації дидактичного матеріалу.

У процесі розроблення підручників нового покоління необхідно враховувати сучасні погляди на функції навчальних засобів. Характеризуючи особливості підручникотворення в середній школі в умовах компетентнісно орієнтованого навчання О. Я. Савченко зазначає, що «на відміну від попереднього періоду сучасний підручник є навчальною книгою, яка насамперед покликана мотивувати дітей до навчання, до самостійної праці» [2, с. 93]. Тому, на противагу традиційним підходам, за яких на навчальну книгу покладалась в основному інформаційна функція, в нових підручниках належна увага має приділятися забезпеченню мотиваційної функції, від якої значною мірою залежить реалізація всіх інших. Адже інтерес до предмета, бажання його вивчати є важливою умовою успіху в навчанні.

Засобами реалізації мотиваційної функції навчальної книги є використання діалогічного стилю спілкування автора з учнем; зрозуміла, яскрава, образна, емоційно-виразна мова підручника; глибока і послідовна логіка викладу; багатофункціональний ілюстративний матеріал; цікаві, доступні, насичені живими образами тексти; доречне використання цікавих додаткових повідомлень, елементів гумору, дотепних діалогів; уміщення завдань, що передбачають роботу в парі, групі; наявність ігрових ситуацій; персоніфіковані формулювання завдань; заохочення учнів до висловлення власної думки; творчі завдання тощо.

В умовах компетентнісно орієнтованого навчання переосмислення потребує реалізація інформаційної функції сучасного підручника з української мови. Лінгвістичні відомості в підручнику варто розглядати не самостійним предметом вивчення, а засобом і умовою розвитку сприймання, уяви, мислення, емоційно-вольової сфери, уваги, мовленнєво-творчих здібностей дитини, формування її комунікативної компетентності.

Актуальним в умовах компетентнісно орієнтованого навчання є використання в сучасних підручниках інтерактивних технологій, які передбачають моделювання навчальних і життєвих ситуацій, використання рольових ігор, що сприяють формуванню життєво важливих навичок і

вмінь, виробленню цінностей, створенню атмосфери співробітництва і взаємодії. Для учнів цікавими і посильними є такі інтерактивні прийоми, як «мікрофон», «акваріум», «мозковий штурм», метод проєктів тощо. Наведемо приклад застосування прийому «мікрофон» під час вивчення теми «Дієслово»: Доберіть якомога більше дієслів до іменника пташка і скажіть їх по черзі в умовний мікрофон. (Орієнтовний перелік дієслів: летить, співає, сидить, висиджує, годує, піклується, щебече, дзьобає, стрибає, зимує, відлітає та ін.)

Певних змін потребує структура сучасного підручника з української мови, у якій традиційно розрізняють текст і позатекстові компоненти (апарат організації засвоєння, ілюстративний матеріал, апарат орієнтування).

Основним принципом побудови компетентісно орієнтованого підручника з української мови вважаємо текстоцентричний. Він передбачає засвоєння лінгвістичних знань і формування мовленнєвих умінь на основі різних видів текстів (художніх, науково-художніх, навчальних, медіа), які використовуються з різною дидактичною метою: для слухання, читання, аналізу та інтерпретації, пошуку в них потрібної інформації, виокремлення мовних одиниць чи явищ, що вивчаються. Добираючи тексти, варто враховувати також їх потенціал для реалізації мотиваційної, розвивальної і виховної функцій навчальної книги.

Крім текстів, підручник має містити апарат організації засвоєння, зокрема: алгоритми досліджень мовних одиниць і явищ; правила для запам'ятовування і для пропедевтичного ознайомлення; мовні та мовленнєві вправи і завдання різних когнітивних рівнів; зразки виконання завдань, пам'ятки, довідки, таблиці, схеми тощо. З метою забезпечення диференційованого підходу в навчанні крім вправ і завдань, обов'язкових для виконання, мають бути додаткові вправи, що виконуватимуться за бажанням, завдання підвищеної складності, на вибір.

Особливої уваги потребує добір ілюстративного матеріалу, де слід керуватися такими принципами: доступність, раціональне співвідношення реалістичних і умовних образів, образотворча різноманітність і водночас цілісність, пізнавальний, виховний і розвивальний потенціал, наближення до реалій життя й інтересів сучасної дитини, українознавча тематика, гендерний підхід.

Важливим атрибутом навчальної книги є апарат орієнтування, призначений для забезпечення зручності, своєрідних алгоритмів, підказок для використання учнем його контенту. До цього структурного компонента належать передмова, умовні позначення, зміст, рубрикація тощо.

У нових підручниках основним критерієм формування апарату орієнтування є врахування потреб і вікових можливостей учня – основного користувача навчальної книги й активного учасника освітнього процесу. Врахування цього критерію забезпечить доступність апарату орієнтування для дитячого сприймання. Тому з особливою ретельністю необхідно

підходити до структурування сторінок навчальної книги, вибору й художнього оформлення умовних позначень, виділення рубрик, оформлення правил, алгоритмів, довідок, зразків тощо.

Значну увагу слід приділяти реалізації в підручнику різних форм навчальної взаємодії учнів. Вони можуть забезпечуватися шляхом запровадження рубрик «Працюйте в парі», «Попрацюйте в групі», «Перевір роботу сусіда по парті», «Підготуйте проєкт», «Пограйте гру...», «Розіграйте сценку», «Конкурс кращих творів», «Мовна вікторина» тощо. Використання різних форм організації навчальної діяльності сприятиме розвитку індивідуальних творчих здібностей, формуванню навичок співпраці, які допомагатимуть їм успішно адаптуватися в соціумі.

Компетентнісно орієнтовані цілі і зміст мовної освіти зумовили переосмислення дидактичних вимог до сучасного підручника з української мови. Насамперед він має будуватися на засадах дитиноцентризму, який ставить на перше місце інтереси, потреби і можливості учнів. За такого підходу зростає роль мотиваційної функції навчальної книги. Сучасний підручник покликаний реалізувати зв'язок навчання з життям, забезпечувати практичне застосування знань і умінь в навчальній діяльності і життєвих ситуаціях.

Перспективним напрямом подальших наукових досліджень вважаємо визначення дидактичних вимог до електронного підручника з української мови для 5-6 класів НУШ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Концептуальні засади реформування середньої освіти. Львів, 2016. 34 с.
2. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти: підручник. Київ: Грамота, 2012. 504 с.
3. Кодлюк Я. П. Теорія і практика підручникотворення в початковій освіті: підручн. для магістрантів та студ. пед. ф-ів. Київ : Наш час, 2006. 368 с.